

“Namaz – Oruç” ile “Fırsatçı Akıl” İlişkisi

Mehmet Kayhan MUTLU* - Yavuz KAHRAMAN**

ÖZET

Bu çalışma inanç sistemi, inanç kurumu, din kurumu ile siyaset kurumu arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Bunun nedeni, günümüzde toplumsal değerlerin “maddi çıkarıcı” değer hakimiyeti altında olduğu varsayımdır. Sosyal davranışlarda, ilişkilerde “maddi çıkarıcı” baskınlığı özellikle “post modernite” düşünürlerince ele alınmakta ve sanayileşmiş modern toplumlar dahil zamanımızın önemli sosyolojik problemlerinin önemli bir nedeni olarak ortaya konmaktadır. Bu varsayımlar ışığında siyaset ve maddi çıkarıcı akıl, fırsatçı uyanık mentalite ilişkisi gündem olabilmektedir. Siyasetin inanç sistemi içinde kalarak popülizm anlamında oy kaygısı politikası hem inanç sisteminin kendisinin istismarı ve yozlaşmasına neden olabileceği gibi ve hem de siyasetin devlet yönetimini demokrasi ve insan hakları ve liyakat ve adalet ilişkisi ilke ve prensiplerine bağlı olarak yönetme hususunu tahrir edebilecektir. Devlette makam elde etme ile namaz kılma ve hacca gitme arasında hiç ilişki olmaması gerekirken siyasi iradenin vatandaşların oyunu inançlar ışığında elde etmesi devlet yönetiminin ve aynı zamanda vatandaşların inançlarının sömürülmesi sonuçlarını gerçekleştirebilecektir. Bu ve benzer hususları gözetenek bu çalışma “çıkarıcı akıl”

ve namaz ve oruç tutma arasındaki ilişkileri ele almaktadır.

GİRİŞ

Bilindiği üzere, insanlık tarihinde bilinen her toplumsal yapı kendi içinde “din” kurumunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, sosyolojik anlamda her toplum kurumsallaşmış anlamda “din” kurumuna sahip olmalıdır varsayımı kabul edilmektedir. Yalnız, tartışılan husus bu sözü edilen din kurumu demokrasi ve insan hakları gibi evrensel temel ilkeler gözetildiğinde kendi kurumsallaşmış varlığını toplumsal yapı içinde nasıl gerçekleştirmelidir. Diğer bir ifade ile, inanç sistemi kendi varlığını demokrasi ve insan hakları ilkeleri içinde kalarak nasıl var etmelidir?

Din kurumunun esasları Allah ve Peygamber varlığına inanç kültürü ve iman etme zihniyetine dayanır. Bu nedenle, bu inanç kültürü ve zihniyetinin toplumsal yapı içinde sosyalizasyonu yanlış ve keyfi yorumlara kapalı olmalıdır. Ayrıca, her vatandaşın bu inanç kültürünü ve yaşam tarzını günlük yaşamında uygulaması tamamen onların özgür hür iradelerine bırakılmalıdır. Toplumda “vicdan özgürlüğü” kurumsallaşmalıdır. Bu husus, devletin en önemli görevlerinden biri olmalıdır. Sade vatandaşın inançlı olması veya olmaması

* Prof. Dr., Turgut Özal Üniversitesi

** Doç. Dr., Turgut Özal Üniversitesi

tamamen onun özgür alanı ve kişilik hakları olmaktadır.

Öte yandan, vicdan ile ahlak –erdem – fazilet gibi bireysel özellikler arasında yüzde yüz olmamakla beraber kuvvetli bir ilişki olduğu varsayımı yaygın olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, Allah, Cennet, Cehennem, Ahiret varlığı inancı insanların evrensel anlamda ahlak, erdem ve fazilet gibi değerlere günlük yaşam içinde önem vermesinin önemli bir nedeni olabilmektedir.

Özetle, günümüzde üzerinde önemle durulan sorulardan biri din ve siyaset ilişkisidir. Ne ölçüde, din siyasetten veya siyaset din kurumundan bağımsız olmalıdır. Bu sorunun ortaya atılmasının en önemli nedeni “vicdan özgürlüğü” kültürü ve zihniyetinin o toplumda korunması hususu olmaktadır. Aksi halde, o toplumda din ve siyaset kurumunun birbirine bağımlılık ölçüsüne, derecesine göre “vicdan özgürlüğü” azalır ve “baskı” ile “zorlama” ile din kurumunun varlığı korunmaya alınmış olur. Zor veya baskının olduğu toplumlar da evrensel anlamda demokrasi ve insan hakları prensipleri ihlal edilmiş olmaktadır.

Öte yandan, bu noktada ortaya çıkan önemli sorulardan biri ahlak – fazilet – erdem gibi kurumsallaşmış kültür ve yaşam tarzının olmadığı toplumlarda demokrasi ve insan hakları gibi evrensel prensipler ne ölçüde kendilerini “var” edebilirler. Kısacası, ahlak, fazilet, erdem yok ise veya bunlar o toplumda önem verilmeyen hususlar ise o toplumda demokrasi ve insan hakları olur mu?

Bilindiği üzere, ne günümüzdeki “eğitim sisteminin” kendisinin ve ne de “inanç sisteminin” kendisinin yukarıda sözü edilen ahlak veya fazilet veya erdem ile aralarında “birebir” ilişki yok. İnanç kültürünü istismar edenler olduğu gibi çok kaliteli eğitim almış ve toplumda çok iyi konumlarda olan insanların da konumlarını istismar ettikleri ve bu anlamda “beyaz yakalı” suç sosyolojisinde yer aldıklarını görmekteyiz.

BATI AYDINLANMA KÜLTÜRÜ VE SONUÇLARI

Demokrasi ve insan hakları ilkelerinin kurumsallaşmasının alt yapısı veya olmazsa olmazı olan ahlak, fazilet ve erdem gibi değerlerin kurumsallaşması önemli ölçüde din ve bilim eğitiminin birlikteliği hususuna dikkat çekmektedir. Bu nedenle, ülkemiz koşullarında toplumu yöneten siyasi irade ile İslami inanç değerlerinin birbiri ile entegre edilmesi konusu gündem olabilmektedir. Bilindiği üzere, Batı Aydınlanma Kültürü, üzerinde ısrarla durduğu (akıl-ilerleme ve özgürlük) prensiplerini, evrensel değerler olarak tüm dünyaya yaymaktadır. Ancak, 21 inci yüzyıl deneyimleri nedeni ile sosyolojik anlamda “akıl” ama hangi akıl ve benzer şekilde “özgürlük” ama hangi özgürlük soruları sanayileşmiş toplum yapılarında önemle ele alınmaktadır.

Sosyolojide önemli bir konumu olan Max Weber, yıllar önce toplumsal yapıları anlamak için sosyal davranışları anlamak ve bunları çalışmak lazım varsayımı ile *types of social action* (sosyal davranış modelleri ortaya koydu. Weber’e göre *means rational, value rational, affectual* ve tradi-

tional) adı altında toplam dört çeşit sosyal davranış söz konusu idi. Her toplumsal yapıda bunların hepsi az veya çok yer alsada modern sanayileşmiş toplumlarda esas olarak *means rational* ve bir ölçüde *value rational* sosyal davranışlar yer alırken geleneksel toplumlarda esas olarak hakim sosyal davranışlar töreler ve duygusal motivasyonlar la yönetilmekteydi.

Modern sanayileşmiş toplumlarda bu sözü edilen *means rationality* sosyal davranış modeli günümüzde özellikle post modernite adı altında ele alınan sosyologlar ve sosyal felsefeciler tarafından ciddi eleştiri nedeni olmaktadır. Bu eleştirilerin temel nedeni aydınlanma kültürü ile kurumsallaşan “akıl kullanma” tamamen maddi çıkarlara endekslenmiş olmakta. Örf ve adetler, gelenekler ve sevgi- saygı gibi duygusal değerlerin ortaya koyduğu sorumluluklar anlamsızlaşmakta ancak maddi çıkar ağırlıklı toplumsal sorumluluklar önemli olmakta. Sonuçta modern insan veya sanayileşmiş toplumun vatandaşları hem aynı toplumda yaşamının zorunluğu ile birlikte ve aynı zamanda da birbirlerinden ne tür maddi menfaat elde edebilirler hesaplarını yapmaktalar. Bu hesaplamaların ortaya koydukları ile beraberler veya beraber değiller. Bu maddi çıkar endeksli “akıllı sosyal davranışlar” Aydınlanma Kültürünün sözünü ettiği “özgürlük” kültürünü yok edebilmektedir. Bu nedenle, Batı toplumları toplumsal yapılarında ortaya çıkan bu tehlikelere karşı uyarılmakta. Bilindiği üzere, Batı Aydınlanma Kültürü içinde özgürlük sade vatandaşın kendisini kendi yaşam koşulları içinde var etmesi olmaktadır. Ancak, maddi çıkar endeksli

akıl burada sözü edilen özgürlük anlayışını bireysel bencillik haline dönüştürmektedir. Ben merkezli veya bencillik hakim sosyal davranış toplumsal sorumluluk duygusunu ve topluma karşı olması gereken yükümlülükleri değersizleştirmekte ve toplumsal yapı anlamsızlaşmakta.

Bu nedenle, *value rational*, *affectual* ve *traditional* model sosyal davranışların oluşmasında önemli katkıları olan eğitim sistemi ve dini bilgilerin kendisini geliştirilmesi ve vatandaşların “vicdan özgürlüğü” içinde kalarak inançlarına göre inanç sosyalizasyonunun korunması devlet yönetimlerinde ele alınması gereken önemli bir husus durumunda kalabilmektedir. İşte, bu noktada siyaset ve İslam ilişkisi ülkemiz koşullarında tartışma konusu olabilmektedir. Bilindiği üzere 2002 seçimleri sonrası AKP iktidarı ülkemizi yönetmekte ve AKP İslami yaşam tarzını savunan bir siyasi parti olarak kendini ortaya koymaktadır. Bunun en son örneği “türbanın” kamu sektöründe ve üniversitelerde yasak olmaksızın çıkarılması hususu olmaktadır. AKP Anadolu’nun muhafazakar inançlı popülasyonunu temsil etmektedir diyebiliriz.

İktidar partisinin İslami yaşam tarzına sıcak bakması nedeni ile, devlet yönetiminde makam elde etme ile inançlı görünme arasında “fırsatçı mentalitelerin oluşabileceği” varsayımını tartışma konusu yapmaktadır. Bu çalışma bu varsayımı ele almaktadır. Yukarıda ele alındığı üzere, “means rational” = “maddi çıkarıcı akıl” = “araçsal akıl” = “fırsatçı zihniyet” gibi kavramlarla ifade edilebilen sosyal ilişkiler zamanımızda önemli bir sosyolojik sorun olmaktadır. Özellikle post modernite tartışmaları bu hususu incelemektedir.

Literatürde *self monitoring scale* (çıkar endeksli sosyal ilişki) ölçeği ile yapılmış bir çok araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmada, *self monitoring* ile namaz ve oruç tutma arasındaki ilişkiler ele alınmaktadır. Namaz kılma ve/veya oruç tutma bir inanç olarak mı?, yoksa iktidar partisinden maddi anlamda bir çıkar elde etmede bir vasıta olarak mı ortaya konmakta? Bu ve benzer sorulara bir ölçüde bilimsel bilgi elde etmeve yorumlar yapma bu araştırmanın temel sorusu olmaktadır.

“*Self Monitoring*”, “*self presentation*” ve “*impression management*”, kavramları Erwing Goffman tarafından geliştirildi. Birrey kendisini diğerlerine hangi amaçlarla takdim etmeye çalışmakta, hangi rol yapılarını nereden ve ne zaman ve hangi amaçla kullanabilmekte gibi sorular yukarıda sözü edilen kavramlarla ele alınabilmekte. Günlük yaşamda sade vatandaşlar kendilerini etraflarındaki diğer insanlara nasıl takdim etmekte ve bu takdimin temel nedenleri nelerdir gibi hususları ortaya koymak tartışma konusu olabilmektedir. Kısacası, “birey, diğerini veya diğerlerini kendi amaçları doğrultusunda kontrol etmek için kendisinin uygun gördüğü davranış modelini uygulaması” varsayımı burada ele alınmakta. Means Rational = Self Monitoring = Çıkarıcı Akıl ölçeklerinde yüksek puan alma bu insanın duruma göre ve çıkarlarına göre davranış modellerini uygulamakta varsayımını ortaya koymakta. Söyledikleri ile gerçekte ne yaptıkları arasında anlamlı bir ilişki yok. Maddi beklentileri elde amaç olunca duruma özel veya kişilere özel davranışlar söz konusu olunca ve genel anlamda prensipler kaybolabilmekte.

“Gemisini yürüten kaptan” yaşam felsefesi olabilmekte.

METOD VE VERİLERİN TOPLANMASI:

Bu araştırmada dindarlık inançını namaz kılma, oruç tutma sorularına verilen cevaplarla elde edilmeye çalışıldı. Bu nedenle, ne sıklıkta namaz ve oruç tuttıkları sorusu soruldu.

Veriler 5 farklı üniversiteden toplandı. 464 anket elde edildi. Sınıf ortamında, birinin diğerinin verdiği cevapları göremeyeceği ortamda bu anketler uygulandı. Bu şekilde, *anonmyty* yani gizlilik ortamı elde edildi varsayımı dikkate alınması amaç oldu.

Bu araştırmaya katılanların, %37 (N=90) kız, %63 (N=173) erkek; %43 (N=209) son sınıf öğrencisi, %63 (N=355) 3 kardeşi var, ve %31 (N=145) 2 kardeşi var. Bu sonuçlar bu araştırmaya katılanların çoğunlukla erkek ve orta büyüklükte küçük nükleer aileden geldiklerini göstermektedir. 27% (N=125) babalarının emekli olduğunu belirtirken %13 (N=59) babalarının emekli olmadığını ve çalışdıklarını belirtmekte ve bu çalışanların %7'si (N=40) babalarının kamu sektöründe görev yaptıklarını söylemekte. Öte yandan 84% (N=388) kişinin annesi ev hanımı olmakta. %64 (N=297) kişi ailelerini ekonomik durumunun orta derecede olduğunu belirtirken, %30 (N=137) ailelerinin ekonomik durumunun ortanın üstü olduğunu söylemekte. Bu araştırmaya katılanların 264 si, (%59) kent doğumlu. Özetle, kent kökenli ve yoksul olmayan aielerden gelen, son sınıf ve orta büyüklükte nükleer aile yapısından gelen öğrenciler bu araştırmaya katılmıştır.

The self monitoring scale ölçeği bu araştırmada, *means rational* veya çıkarıcı akıl anlamında yorumlandı ve toplam 13 soru var ve sorular *liker format* şeklinde düzenlendi. Verilen cevapların kodlanmasında 1 (tamamen red etme) 4 (tamamen evet/kabul) olarak yer aldı. Öte yandan, ölçeğin *validity* ve *realibilty* (güvenirlilik ve geçerlilik testi için) Cronbach’s alpha uygulaması yapıldı.

Self monitoring ölçeği için Cronbach’s Alpha 0.515 sonucu elde edildi. İstatikçilerin kabul ettiği 0.5 ve yukarı sonuçlar bu ölçeğin yeterli anlamda geçerli ve güvenilirli olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, elde edilen sonuçlar için gerekli istatistiksel analizler yapıldı. *Self monitoring* ile namaz kılma arasındaki ilişkiler ele alındığında *Corrected item-total correlation coefficients* hesaplandığında 1, 3, 5, 8,

9, 10, 11 (see table 1) numaralı soruların toplam sonuçlarla 0.2 ile 0.3 arasında bir ilişki katsayısı sayısına sahip oldukları görülmektedir. Bu sonuç bu anketteki sorulara verilen cevapların istatistiksel anlamda önemli olduğunu bizlere göstermektedir.

Öte yandan bu ölçekteki sorulara verilen cevapların kendi içindeki istatistiksel anlamda ilişkileri hesaplandığında (zero order correlation) özellikle 2, 5, 6, ve 1, 10, 11 ve 4, 8, 9, 11 numaralı soruların 0.3, pearson ilişki sayısına (pearson correlation coffecient) sonucunu ortaya koyduklarını görmekteyiz. Bu sonuca göre 2, 5, 6 nolu sorulara olumlu cevaplar çıkarıcı akıl seviyesinin düşük olmasını ve 1, 4, 8, 9, 10 ile 11 numaralı sorulara olumlu cevapların çıkarıcı akıl seviyesinin yüksek olması durumunu gösterdiğini belirtebiliriz

TABL0 1 : OPERASYONEL TANIM
(SELF MONITORING SCALE = ÇIKARCI AKIL) (N=464).

SORULAR	SD	DISAGREE	AGREE	SA
1. Duruma ve etrafımdaki insanların kim olduğuna bakarak/gözeterek farklı yerlerde farklı davranırım.	53	170	159	77
2. Etrafımdakilerin beni sevmesini elde hususunda pek becerikli değilimdir.	122	236	82	20
3. Grup içinde çok nadiren ilgi odağı olmaktayım	53	200	168	25
4. Gerçekte grup içinde huzurlu veya mutlu olmasam da iyi vakit geçiriyor gibi davranırım.	52	153	200	54

5. Farklı durumlara veya farklı insanlarla birlikte olduğumda bu farklılığa göre davranmayı beceremem.	112	202	107	32
6. Grup ortamında, fıkra ve hikâyeler anlatılmasını ve şakalaşmaları başkalarına bırakırım.	63	209	136	47
7. Başkalarını taklit etmeyi beceremem.	95	197	116	45
8. Grup ortamında, etrafımdakilerin hoşlanacağı ve seveceği şeyleri söylemeye çalışmam.	119	193	103	40
9. Bir sosyal ortamda nasıl davranılması hususunda pek emin değilsem etrafımdakilere bakarım ve onlar gibi davranırım.	44	119	215	74
10. Etik ve ahlâka uygun olduğuna inandığım bir şey için insanların gözünün içine bakarak yalan söylerim.	109	153	142	51
11. Gerçekte hoşlanmadığım halde arkadaşça veya hoşlanmış gibi davranarak onları aldatırım.	159	185	86	23
12. Diğer insanların benimle hoş vakit geçirdiklerini düşünürüm – inanırım.	89	139	137	87
13. Benim davranışlarım benim gerçek duygularımı tavırlarımı düşüncelerimi inançlarımı yansıtır.	9	49	246	152

Yukarıdaki tabloda elde edilen sonuçlar bazı genel ilginç sonuçları göstermektedir. “Farklı ortamlarda ve farklı insanların olduğu yerlerde bu farklılığa göre farklı davranırım” sorusuna 231 kişi (% 51) evet demektedir. Benzer şekilde bu yukarıdaki sorunun tersi olan “farklı ortamlarda ve farklı insanların olduğu yerlerde bu farklılığa uygun olarak farklı davranmam benim için kolay değil” sorusuna bu çalışmaya katılan

314 kişi (% 68) hayır demektedir. Bu sorulara verilen cevaplar genelde bu araştırmaya katılanlarda çıkar amaçlı akıl kullanma averajın üstünde olabilir tezini varsayımını gösterebilmektedir. Ancak, “grup ortamlarında etrafımdakilerin hoşlanacağı şeyleri anlatma veya onların beğeneceği şekilde davranmak için gayretler yapmam” sorusuna 312 kişi (%68) hayır demekteler. Yani olumlu cevap vermişlerdir.

TABLO 2: NAMAZ KILMA İLE ÇIKAR AMAÇLI AKIL ARASINDAKİ İLİŞKİ (N=446).					
NAMAZ					
ÇIKAR AMAÇ	BAZEN	HİÇ	SIK	ÇOK SIK	TOPLAM
	N	%	N	%	
DÜŞÜK	142	67	69	33	211
YÜKSEK	144	61	91	39	235
TOPLAM	286	64	160	36	446

Yukarıdaki tablo, bu soruya cevap veren toplam 446 kişiden 235 nin (% 53) görsel anlamda yüksek çıkar akıl amaç değerlerine sahip olduklarını ve bunların 39% nin (91) nin sık veya çok sık olarak namaz kıldıklarını, öte yandan bu kategoride geriye kalan 144 kişinin (61%) ise hiç veya çok az namaz kıldıklarını ifade ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu aşamada, bu iki değişken arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki olamayabilir varsayımı gündem olabilmektedir. Namaz kılma sıklığı ile çıkar amaç arasındaki ilişkiyi daha net görmek için ki kare test uygulandığında ki kare 1.75 ve Alpha=0.186 sonuçları elde edilmiştir. Bu bilgiler namaz kılma sıklığı ile çıkarıcı akıl arasında istatistiksel anlamda bir ilişki olma varsayımını kabul etmemektedir. Günde 5 vakit namaz kılanlar büyük bir olasılıkla bunu kendi inançları için yapmaktadır ve herhangi bir çıkar için namaz kılma olasılıkları mümkün değil.

Aşağıdaki tablo, CUMA NAMAZI kılanları sadece ele alarak çıkar amaç ile ilişkisini incelemekte. Görüldüğü üzere, bu soruya cevap veren toplam 356 kişiden cuma namazına gittiklerin belirtmekte olanların sayısı 149 olmaktadır. Bu 149 kişinin de %43 (N= 92) cuma namazını sık veya çok sık kıldıklarını ifade etmekte ve çıkar amaç olgusunda yüksek değere sahip olmaktadır. Yani, çıkar amaç sorularına verdikleri cevaplarla yüksek puan alan bu toplam 149 kişinin 92 si Cuma namazını sık veya çok sık kılmakta. Bu iki değişken arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki olup olmadığını göstermek için “ki kare” analizi yapıldı. “Ki kare” 6,29 ve alpha 0.012 değerleri elde edildi. Bu bulgular Cuma namazına sık veya çok sık gitme ile çıkar amaç zihniyeti arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki olduğu varsayımını desteklemektedir.

TABLO 3: CUMA NAMAZI VE ÇIKAR AMAÇ İLİŞKİSİ (N=356).					
CUMA NAMAZINA GİTME SIKLIĞI					
ÇIKAR AMAÇ	BAZEN	HİÇ	SIK	ÇOK SIK	TOPLAM
	N	%	N	%	
DÜŞÜK	107	65	57	35	164
YÜKSEK	100	52	92	43	192
TOPLAM	207	58	149	42	356

TABLO 4: ORUÇ TUTMA VE ÇIKAR AMAÇ İLİŞKİSİ (N=449).					
ORUÇ TUTMA					
ÇIKAR AMAÇ	BAZEN	HİÇ	SIK	ÇOK SIK	TOPLAM
	N	%	N	%	
DÜŞÜK	26	12	185	88	211
YÜKSEK	45	19	193	81	238
TOPLAM	71	16	378	84	449

Oruç tutma sıklığı sorusuna cevap veren toplam 71 kişi (%16) hiç veya çok az anlamda oruç tuttıklarını belirtmişler. Öte yandan, toplam 378 kişi (%84) sık veya çok sık oruç tuttıklarını söylemekte. Bu 378 kişinde 185 (%48) çıkar amaç konusunda düşük skor elde ederken 193 tanesi (% 52) yüksek puan almaktalar. Bu sonuçlar, oruç tutma ile çıkar amaç arasında istatistiksel anlamda anlamlı bir ilişki ola-

bileceğini telkin edebilmektedir. Ki kare istatistiksel analizi yapıldığında ki kare = 3,14 ve alpha 0.056 sonuçları elde edilmiştir. Bu sonuçlar beklenildiği gibi sık veya çok sık oruç tutmanın bir nedeni çevreye karşı sempatik davranma ve onların beklentileri doğrultusunda olumlu davranmalarının bir nedeninin maddi çıkar sağlama beklentisi olabileceğini göstermektedir.

SONUÇ

Sosyolojik anlamda günümüzün önemli sıkıntılarından biri sosyal davranışlarda temel motivasyonun maddi çıkar kültürü ve zihniyeti tarafından domine edilmesi hususudur. Bu değerler insanı maddi çıkar yüklü yaparken insani değerlerin azalması sonuçlarını ve yardımlaşma- paylaşma gibi hiçbir maddi çıkar olmadan sade vatandaşların toplum içinde yaşamaları hususunu körletmektedir. Sevgi, saygı gibi değerler maddileşmekte. Bu çeşit sosyolojik iletişim toplumsal yapıdaki rekabet ve bireycilik gibi değerleri yozlaştırmaktadır. Bilindiği üzere, sadece kendini ve çıkarlarını düşünen insanlar “bireyciliği bencillik” haline getirmekte. Gerçekte, bireycilik “insanın kendisini kendi yaşam koşullarında var etme”. Özetle, bireycilik kendini olduğu gibi kabul edip topluma faydalı olma gayretleridir. Öte yandan, “bencillik halindeki bireycilik” özgürlük gibi demokrasinin temeli olan zihniyeti de tahrip etmektedir. Bilindiği üzere, bencillik kendi içinde hem bireyin kendisini ve hem de diğerlerini baskı altına alma olmaktadır.

Öte yandan, inanç sisteminin siyasallaşması “iktidar partisinin” kendi çıkarlarını ülke çıkarlarının üzerine alma durumu yaratabilir. Oy kaygısı ve popülizm gündem olur. Devlet yapısında, liyakat unutulur ve laik-laik olmayan gibi ayrımcı hususlar gerçekleşebilir. Makamlar liyakat dışındaki değişkenlere göre dağıtılır. Liyakat prensiplerinin istismarı demokrasi ve insan hakları ilkelerinin yozlaşması sonuçlarını yaratır. Bu durum, hem inanç sistemini ve hem de devlet yönetiminin adaletten uzaklaşması sonucunu ortaya ko-

yar. Bu ve benzer nedenlerle, siyasi irade ile inanç sisteminin birbirinden bağımsız olması adalet ve liyakat ilkelerine daha yakın kurumsallaşmaların günümüz koşullarında önem kazanmaktadır.